

I Nemierīga bērnība

TUKUMĀ UN ŽAGARĒ

Dienas gaismu ieraudzīju pagājuša gadsimta pēdējā pavasarī mazā Zemgales apriņķa pilsētā Tukumā.

Mani vecāki bija abi bijuši aktīvi jaunstrāvnieki. 1897. gada represijas skāra arī viņus, un mans tēvs bija vairākus mēnešus pavadījis apcietinājumā Jelgavas un Rīgas cietumos. Līdz spriedumam, kam administratīva soda veidā bija jānāk no iekšlietu ministra Pēterburg, viņu atbrīvoja. Tēvs devās uz Tērbatu [Tartu], kur izturēja universitātes beigu eksāmenus un ieguva ārsta diplomu. Tad mani vecāki 1898. gadā apmetās Tukumā, kur tēvs esot bijis pirmais latviešu ārsts.

1899. gada 7. maijā, kad nācu šinī pasaulē. Rīgas strādnieki sacēlās pirmajā vispārējā streikā un demonstrācijas pret cara patvaldību. Šis "Rīgas dumpis" pārliecināja latviešu strādniekus, ka "uz kungiem cerēt viss ir velti". Viņos nobrieda pārliecība, ka panākumus pret patvaldību un sociālo netaisnību varēs gūt tikai organizētā cīņā. Jau šī nemierīga gada beigās nodibinājās nelegālā sociāldemokratiskā organizācija Rīgā.

Taču dzīvi Tukuma pārtrauca Krievijas iekšlietu ministra Goremikina 1899. gada pavasarī pasludinātie administratīvie sodi 77 jaunstrāvniekiem. Tēvu uz 2 gadiem izraidīja no "Baltijas guberņām" un nodeva policijas uzraudzība.

65 gadus vēlāk, pētot Latvijas lietas Hūvera institūtā Kalifornijā, dabūju lasīt Žandarmu pārvaldes apsūdzības rakstu pret maniem vecākiem. Tēvs apcietināto jaunstrāvnieku sarakstā bija ierakstīts ka sešpadsmitais un apzīmēts šādiem cara birokrātu vārdiem: "Kalniņš, Pauls Jāņa dēls. 25 gadu vecs, zemnieks, Jurjevas [Tērbatas krievu nosaukums] universitātes students, beidzis Liepājas ģimnazijas kursu". Manu tēvu apvainoja un sodīja par piederību pie "slepenas sabiedrības, kuŗas mērķis bija pret valdību izvērst propagandu latviešu iedzīvotajos un strādniekos". Tālāk sekoja plašs un puslīdz pareizs "Jaunās Strāvas" darbības apskats no 1893. līdz 1897, gadam.

1899. gada pavasarī, izciešot iekšlietu ministra piespriesto sodu, vecāki pārcēlās uz Lietuvu (toreizējo Kauņas guberņu) un apmetas Žagarē. Lietuvu toreiz neskaitīja par Baltijas guberņu.

Tas bija mazs miests tikai kādu kilometru no Zemgales [toreizējās Kurzemes guberņas] robežas. Turpat viņpus robežai, Vilcē, bija tēva dzimtas mājas "Pečuļi", kur tolaik saimniekoja mans vectēvs, bet pāris jūdzes tālāk Jēkabniekos atradās manas mātes tēva mājas "Vanči". Abi mani vecāki nāca no Zemgales lauksaimnieku dzimtam. Viņi abi bija šo ģimeņu pirmais ieguldījums tai laikā vēl jaunajā latviešu inteliģencē.

Žagares miests gadsimtu mija bija tirdzniecības punkts un iedzīvotāji galvenokārt žīdi un lietuvji; vairumā tie bija mazturīgi ļaudis. Mans tēvs tur praktizēja par ārstu un dzīvoja vienstāva koka māja, mazliet ārpus miesta. Žagares laikā mūsu ģimene dzīvojusi arī mana māsīca Maija Eliase [vēlākā Cielēna], kuŗai mani vecāki palīdzējuši gatavoties Jelgavas sieviešu ģimnazijai. Tad nu Maija mani pārņēmusi sava pārraudzība un vadājusi pa skaisto muižnieka Nariškina parku un daudzajiem ķiršu dārziem, ar kuŗiem Žagare kļuvusi pazīstama. Arī Žagarē mani vecāki turpinājuši politisko darbu. 1900. gada daļa latviešu sociāldemokratiskas literatūras pa slepeniem ceļiem tika transportēta no Londonas, kur to iespieda, pāri krievu-vācu robežai un tad caur Lietuvu uz Zagari, no kurienes tad transportu virzīja tālāk uz Rīgu.

JELGAVA

1901. gada pavasarī beidzās mana tēva izsūtīšanas laiks. Mūsu ģimene pārcēlās uz Jelgavu, kur apmetās Liela ielā 13. Mēs dzīvojām otrā stāvā, bet apakšā bija tai laikā plaši pazīstamais Alunāna grāmatveikals un spiestuve. Arī Jelgavā mans tēvs darbojās par ārstu. Jelgava toreiz bija Kurzemes guberņas administratīvais centrs ar vairākām skolām un dažām prāvām fabrikām. Tur nu maniem vecākiem pavērās plašākas politiskas darbības iespējas. 1901. gada 31. jūlijā viņi kādā slepenā sanāksmē Platones "Smedēnos" nodibināja Kurzemes sociāldemokrātu grupu, vienu no vēlākās Latvijas Sociāldemokratiskās strādnieku partijas galvenajām priekštecēm.

Jelgavas posmu atceros jau daudz maz skaidri. Vēroju arī dažus soļus no mana tēva sociāldemokratiskās darbības. Kādā vasaras vakarā 1903. gadā biju kopā ar tēvu ciemos pie radniekiem Eliasiem Platones "Zīlēnos". Atceros, ka tēvs paaicināja visus trīs jaunus Eliasus ābeļdārzā un tur lasīja viņiem kaut ko no kādas lapas. Tikai vēlāk uzzināju, ka tā bijusi sociāldemokratiska proklamācija, bet es drīkstēju būt klāt un dārzā rotaļāties. Daudz vēlāk dabūju zināt, ka proklamācijas kādu laiku iespieda turpat netāļajos "Vančos". Atceros arī, ka mani vecāki mēdza šad un tad īrēt airu laivu un braukt pa Lielupi gar toreizējo cietumu. Tad dabūju vicināt mutautiņu ģimenes draugam Ernestam Rolavam, kas tolaik sēdēja Jelgavas cietumā un pie loga māja mums pretim. Vecais revolucionārs Jānis Kļava savās atmiņās stāsta, ka 1902. gada 1. maija vakarā mani vecāki un es, kas bijis "mazs zēns", apcietinātajiem no otra Lielupes krasta mājuši ar sarkaniem lakatiņiem, bet cietumnieki dziedājuši revolucionāras dziesmas.

Jelgavā mums bija liels dzīvoklis, un tur dzīvoja arī vairāki radnieki; tēva māsa Emīlija [vēlākā dzejniece Nātra], Maija un Juris Eliasi), kas gāja skolā. Viņi mani bieži veda pastaigās. Vasarā visjaukākā bija braukšana ar laiviņu pa Lielupes atteku Drīksnu un ziemā turpat vizināšanas krēslā pa slidotavu. Atceros arī laivu īpašnieka dēlu J. Kreņģeli, vēlāko Tukuma bruņotas sacelšanas dalībnieku 1905. gadā, kas bieži mani vizināja gan pa ūdeni, gan pa ledu. Mūsu Jelgavas posmam pienāca pēkšņs gals 1903. gada vēlā rudenī, Rīgā izdarītās kratīšanas žandarmērija bija atradusi manas tēva masas Emīlijas adresi. 11. oktobrī žandarmi naktī kratīja mūsu dzīvokli, kur Emīlija bija apmetusies, un apcietināja viņu. Žandarmu rotmistrs Kladno lika izkratīt arī manu gultiņu, domājot, ka tur varētu glabāties nelegāla literatūra. Tiku uzmodināts, un rupjas rokas rakņājās bez panākumiem pa manu gultu. Tā bija mana pirmā saskare ar politisko policiju. Savā bērna prāta, protams, nenojautu, ka turpmākā dzīvē man vēl daudzkārt būs jāsaduras ar dažādu varmācīgu režīmu policijām. Šajā liktenīgajā naktī manus vecākus vēl neapcietināja, bet viņi zināja, ka starp žandarmērijas konfiscētajiem papīriem atradās lietas, kas varēja viņus kompromitēt. Apcietināšana bija sagaidāma jau tuvākajās dienās. Tāpēc viņi tūlīt pēc žandarmu aiziešanas agra rītā bija devušies kājām no Jelgavas ārā un kādas nedēļas bēguļojuši pie radiem uz laukiem. Mani mātes masa Kate Veilande aizveda no jautrās Jelgavas uz "Vančiem", kur es paliku vairākus mēnešus. Maniem vecākiem biedri sagatavoja bēgšanu caur Lietuvu uz Vāciju. Pirms aizceļošanas uz ārzemēm viņi abi ieradās "Vančos" atvadīties no manis. Atceros viņu bēdīgās sejas un skatus, kādiem viņi raudzījās uz mani. Par vecāku bēgšanas nodomu man, protams, neko neteica. Tā es no viņiem šķīros vairāk neka uz gadu.

VANCOS UN ZĪLĒNOS

"Vančos" man vienam likās ļoti garlaicīgi un, par lielu nepatīkšanu savai tantei Katei, es lūdzu pārvest mani uz "Zīlēniem", kur saimniekoja otra manas matēs māsa Līne Eliase. Tur dzīve likās jautrāka. Jo no Jelgavas un Rīgas bieži iebrauca četri jaunie Eliasi ar draugiem, kas 1904. gadā jau bija toreiz tikko nodibinātas LSDSP biedri. Tad lauku mājās bija liela rosība, un skanēja aizrautīgas brīvības dziesmas. "Zīleni" bija skaisti - atradās augstā Platones upes krastā, ar plašu skatu pār Zemgales līdzenumu. Tur bija trīs

vienmēr trīcošas apses upes krasta un liels kupls osis pļavā, kur bija viegli uzrāpties. Mātes masa Līne ļoti gādāja par mani.

1904. gada Krievija bija ierauta nepopulārajā kaņā ar Japānu Tālajos Austrumos. Noskaņojums latviešos bija Krievijai nelabvēlīgs, un vairums priecājas par ienīstās cara armijas neveiksmēm. Arī es biju šī noskaņojuma ietekmēts. Biju pilnīgs "defētists", un cītīgi iegaumēju uzvarošo Japānu kaņavadoņu vārdus. Vēl tagad, pēc 78 gadiem, šīs rindas rakstot, es varu bez grūtībām noskaitīt toreizējo japāņu ģenerāļu un admirāļu vārdus: Ojama, Kuroki, Nogi, Togo.

CĪRICHĒ

Pēc gada mani vecāki bija jau iekārtojušies uz dzīvi Šveice, Cīriche, kur toreiz bija prāva latviešu emigrantu un studentu kolonija. Viņi velējās dabūt arī mani pie sevis. Tā nu 1904. gada ziemā mātes māsa Kate veda mani uz Šveici. Kad nonācām Cīriche mātes dzīvoklī, es viņu vairs neatcerējos un jautāju, kas ir tā "svešā jaunkundze"? Bet drīz jau atkal sadzīvojot ar vecākiem, un nu sākas pats labākais posms manā nemierīgajā bērnībā.

Tēvs bija dabūjis ārsta darbu kāda Cīriches slimnīcā [Tiefenbrunnen], kur viņš arī dzīvoja. Mums ar mati bija istaba pilsētas otrā galā, Cīriches kalna nogāze. Tur Kulmana ielā, netālu no universitātes, īrējām istabu kāda šveiciešu sociāldemokrata Rīta ģimene.

Cīriche ir skaista pilsēta, iekļauta starp diviem kalniem, Limata upi un lielo Cīriches ezeru. Skaidras dienās varēju saskatīt sniegiem klāto Alpu kalnu virsotnes. Salīdzinot ar Jelgavu, tā pārsteidza ar savu tīrību, dzīves ērtībām un modernām celtnēm. Sevišķi man patika pilsētas zilie tramvaji. Drīz sāku ar tiem braukt viens pats, lai apmeklētu tēvu attāļajā slimnīcā. Skolā vēl negāju, bet Rīta bērni mani pārņēma savā gādībā un ievada apkārtnes bērnu sabiedrība, kur dažos mēnešos iemācījos vācu valodas šveiciešu un. protams. Cīriches kantona dialektu. Tā bija mana pirmā svešvaloda, kuŗu toreiz runāju tikpat skaidri kā vietējie bērni. Ar zināmu lepnumu novēroju, ka citi, pieaugušie latvieši, dialektu nebija iemācījušies.

Arī Cīrichē politika joprojām ietekmēja manu bērnību. Vecāki piedalījās bezgalīgās latviešu un krievu sociālistu sapulcēs un dažkārt ņēma arī mani līdz. Tā kā toreiz biju Cīrichē vienīgais emigrantu bērns, tad liela daļa vecāku paziņu pazina arī mani. Uz ielas uzrunāja un dažādi izrādīja savu draudzību. 1905. gada 1. maijā piedalījos pirmoreiz sociāldemokrātu 1. maija svētku gājienā un pēc tam sapulcē ārpus pilsētas. Kad sāku pagurt, vēlākais Latvijas Tautas Padomes loceklis Kārlis Kurševics mani pacēla uz saviem pleciem un nesa līdzī. Gājiens mani ļoti ietekmēja un. kaut vēlākos gados esmu piedalījies daudzos maija svētkos, šo savu pirmo demonstrāciju Cīrichē esmu arvien dzīvi atcerējies.

Cīrichē piedzīvoju vēl otru politisku notikumu: man bija iespēja no tuvuma vērot slavenu vācu sociāldemokratijas vadoni Augustu Bēbelu [1840-1913], kas bija ieradies Cīrichē, lai pie krematorijas teiktu kādu atvadu runu. Bēbels jau toreiz bija sirmgalvis, bet sparīgs un ietekmīgs runātājs. Ko viņš teica, protams, neatceros un laikam arī daudz nesapratu, bet šis cilvēks, kuŗam es ar bērna tiesībām drīkstēju apsēsties pavisam tuvu uz krematorijas kāpnēm, mani savaldzināja. Bez pārspīlēšanas varu teikt, ka Bēbels manī ierosināja tieksmi izaugt pašam par politisku runātāju, un tas kļuva manā bērna galvā par dzīves mērķi. Māte man vēlākos gados stāstīja, ka es pēc Bēbela priekšnesuma, vienatne rotaļājoties, mēģinājis atdarināt viņa runu.

1905. GADS LATVIJA

Taču politiskie notikumi Krievija bija ievirzījušies 1905. gada revolūcija, kas sevišķi plaši un sekmīgi ritēja Latvijā. Kad nāca cara 1905. gada 31. oktobra manifests, un iesakās īslaicīgas brīvības dienas, mans tēvs atzina, ka viņa pienākums ir atgriezties Latvijā, lai aktīvi piedalītos brīvības cīņā. Atceros, ka kopa ar dažiem draugiem mēs viņu novembrī izvadījām Cīrihes dzelzceļa stacija. Mēs ar māti vēl nogaidījām dažas nedējas un tad decembra sākumā devāmies atpakaļ uz revolūcijā iesaistošo Latviju. Tā izbeidzas mana bērnības idille Cīrihē.

Ātri izbraucam cauri Vācijai, bet, kad šķērsojam krievu-vacu robežu, mums paskaidroja, ka nav zināms, vai mēs tikšot līdz Jelgavai, kā bija domāts, jo Latvija sācies dzelzceļnieku streiks. Decembra sākumā cara valdība ievadīja savu pretuzbrukumu revolūcijai. Izsludināja karastāvokli, uz ko LSDSP 8. decembrī atbildēja ar ģenerālstreiku.

Tā nu mēs tikām tikai līdz Šauļiem, Lietuva, un apmetāmies dažas dienas pie kāda lietuvju advokāta, sociāldemokrata. Tad devāmies zirgu pajūga uz Latviju, uz Leišmalē esošajam tēva brāļa mājām "Pečuļiem", Vilce.

Tur mēs sastapāmies ar Latvijas laukos uzvarējušo revolūciju. Pagastā bija ievēlēta rīcības komiteja, kas bija pārņēmusi varu savas rokas, bet kārtību uzturēja miliči. Tēva brālis Jānis Kalniņš bija šīs rīcības komitejas priekšsēdis. "Pečuļos" bija jūtama brīvības cīņas jūsmā un rosme. Atceros, ka saimniece Zete uulējās iemācīties toreiz populāro dziesmu "Latvija mosties". Palīga gāja matē, kuņģim bija laba balss, un drīz iespaidīgi skanēja:

Latvija, mosties, gaŗa nakts jau beidzas:

Paskat', kur rītos sārta blāzma aust.

Ārā no rūpēm un no vergu darbiem.

Latvija, celies, jauna diena aust!

Pēc dažām dienām pajūgs mūs aizveda mātes tēva mājās Jēkabnieku "Vančos", kur nodzīvojām kādu nedēļu. Arī šeit valdīja jaunā vara. un man atmiņā ainas no kādas pagasta sapulces, kur runāja arī māte. Tad ceļš veda uz Jelgavu, lai dotos tālāk uz Rīgu, kur cerējām satikt tēvu. Jelgavas tuvumā apstājāmies kādu dienu "Smiltņiekos" pie radniekiem Rumāņiem. Tur satiku Jāni Rumāni, pazīstamo kaujinieku "Janču", manu otras pakāpes brālēnu, kam toreiz bija tikai 16 gadi. Dažas dienas bijām Jelgavā, un tad ar dzelzceļu tikām Rīgā.

Tur nonācām tikai 1905. gada decembra pēdējās dienās, kad īsās brīvības dienas bija jau beigušās. Federatīvās komitejas namu, Romanova [vēlākā Lāčplēša] ielā 25, jau bija ieņēmis karaspēks. Ģenerāļa Orlova soda ekspedīcijas bija iebrukušas Vidzemē, bruņotā sacelšanās manā dzimtajā Tukumā bija pārvarēta, un asiņainas izrēķināšanās bija sākušās. Rīgā satikām tēvu, kas, braucot no Šveices, bija caur Klaipēdu un Palangu nokļuvis līdz Liepājai un tur stājies LSDSP Liepājas komitejas rīcībā. Tagad arī viņš bija atbraucis uz Rīgu.

ATKAL CĪRICHĒ

Rīgā ilgāka palikšana nebija vairs iespējama. Sākās lielas kratīšanas, un aktīvākie revolucionāri glābās uz laiku no vajāšanām: daži brauca uz Somiju, citi mēģināja nekļūt ārzemēs. arī mani vecāki nolēma atgriezties Šveicē. 1906. gada janvāra sākumā dažas dienas pavadījām Majoros, kur dabūjām sakarus ar kādu majornieci E. Svirlovsku. kuŗas vīrs bija žandarmu rotmistrs robežstacijā Virbaļos un bija izpalīdzīgs latviešu revolucionāriem. Ar viltotu pasi uz Grīnberga vārda aizbraucām vilciena līdz robežai. Tur pēc norunātam zīmēm satikām mums svešo rotmistra Svirlovskā sievu. Viņa brauca mums līdz pāri robežai līdz vācu robežstacijai Eidkūniem. Žandarmu virsnieks, kas

kontrolēja pasēs, redzot sava priekšnieka sievu mūsu sabiedrībā, 1. klases kupejā, neko daudz neprasīja, un tā mēs tikām laimīgi Vācijā. Kaut kādu iebraukšanas vīzu tolaik vispār nebija.

Vispirms dažas dienas nodzīvojām Berlīnē, un tad devāmies tālāk uz Cīrihi. Tur tagad bija sabēguši vairāki simti latviešu brīvības cīnītāju, daudz redzamu 1905. gada revolūcijas vīru: liels Jānis Jansons ar savu daiļrunību un vadoņa dāvanām, sadrūmušie Rainis un Aspazija, leģendārie kaujinieki Jēkabs Dubelšteins un Ferdinands Grīniņš, partijas propagandisti Kristaps Eliass [mans brālēns Čipus] un Jānis Lencmanis. vēlākais latviešu lielnieku vadītājs, kā arī daudzi citi. Daudzi no viņiem bieži apmeklēja manus vecākus, un man bija iespēja viņus vērot. Sevišķi draudzīgs pret mani bija Dubelšteins - "Jēpis". kā viņu toreiz visi sauca. Visi viņi bija lieli optimisti un cerēja, ka revolūcionārā kustība drīz atkal celsies. Par to viņi diskutēja daudzās LSDSP Cīrihes sekcijas sapulcēs, kas notika vecpilsētā, strādnieku biedrības "Eintracht" telpās. Ja sapulces bija noliktas dienas laikā, tad drīkstēju iet līdz. Vakaros tās toties ievilkās līdz vēlai naktij, un man vajadzēja palikt vienam istabā, ko īrējām "Glorijas" pansijas mājā, Glorijas ielā, Cīrihes kalna nogāzē. Tas bija ļoti nepatīkami, un es vēl tagad atceros šos vientuļos vakarus. Materiālie apstākļi maniem vecākiem nebija labi. Tēvs vairs nestrādāja savā ārsta profesijā un sāka rakstīt Vācijas sociāldemokrātu presē par revolūciju un soda ekspedīcijām Latvijā. Māte tulkoja dažus vācu sociāldemokrātu darbus latviski, kuŗus iespieda tā laika latviešu sociāldemokrātu legālos žurnālos Rīgā.

Man 1906. g. bija jādodas uz pirmo skolu, turpat dažas ielas augstāk Cīrihes kalnā, kādā pamatskolā. Tā es ieguvu savas pirmās zināšanas lasīšanā un rakstīšanā vācu valodā. Vasarā, kad vecāki kopā ar Jansona ģimeni pārcēlās uz pāris mēnešiem Fīrvaldštetes ezera krastā pie Vegisas, man latviešu ābeci mācīja bijušais Doles tautskolotājs un vēlākais Latvijas diplomāts Pēteris Sēja. Bilžu grāmatas neko necienīju, tās man aizstāja pāris ilustrētas grāmatas par franču un vācu revolūciju vēsturi, kur sevišķi pievilcīgi bija barikāžu cīņu attēli,

BERLĪNĒ

Šoreiz mēs uzturējāmies Šveicē tikai pusgadu. 1906. gada rudenī, atkal kopa ar Jansoniem, pārcēlāmies uz Vāciju. Revolūcionāro darbinieku vairums jau pavasarī atstāja Šveici un pa visādiem slepeniem ceļiem pārgāja Krievijas robežu, lai atkal darbotos nelegālajā sociāldemokrātijā. kuŗu ar vajāšanām un soda ekspedīcijām nebija izdevies sagraut. Daudzi no viņiem aizgāja bojā, citus sodīja ar katorgu un izsūtīja uz Sibīriju.

Nonācām Berlīnē, un tur nodzīvojām trīs mēnešus. Mūs laipni uzņēma kāds vācu strādnieks Betge. Viņa dēls Valters, kas bija pusaudža gados, kļuva mans draugs un ceļvedis šīnī milzīgajā pilsētā. Vēlāk dabūjām paši savu dzīvokli Pankovā. Laiki toreiz, protams, bija citi un tehnika mazāk attīstīta. Atceros, ka pa dažām līnijām satiksmi vēl uzturēja zirgu tramvaji. Kad 46 gadus vēlāk ieradās Berlīnē, SPD kongresā, mani apmeklēja kāds vecāks vīrs un stādījās priekšā par Valteru Betgl, teikdams: "Mēs, berlīnieši, vecus draugus neaizmirstami"

Šajā laikā mani vecāki iepazīnās tuvāk ar reichstāga deputātu Georgu Ledeburu [1850 - 1947], kas izrādīja dzīvu interesi par Latvijas revolūciju. Atceros, ka vairākas reizes arī mani ņēma līdz, kad gājām viesos pie viņa Cēlendorfā, mazliet ārpus Berlīnes.

Berlīnē mēs atradāmies tuvāk Latvijas notikumiem. Te šad un tad ieradās jauni politiskie bēgļi no Latvijas. Mani vecāki, 1906. gada decembrī, saņēma nelegālās Latvijas Sociāldemokrātijas Centrālkomitejas aicinājumu atgriezties dzimtenē un stāties partijas

piesprieda nāves sodus daudziem brīvības cīnītājiem. Pārsūdzības tiesību nebija, nāves sodi bija izpildāmi 24 stundu laikā. 1907. gada aprīlī šis asins tiesas aizstāja kara tiesas, bet arī tās sastāvēja no virsniekiem ar pazīstamo sadistu Košeļevu par priekšsēdi. Spriedumi tāpat bija nāves sodi vai ilggadīga katorga. Spriedumus pastiprināja savas nežēlības dēļ pazīstamais ģenerālgubernators A. Mellers-Zakomelskis.

Starp patvaldības upuriem bija vairāki mani radinieki un tuvi pazīstami. 1906. gada 22. decembrī, uz kara lauka tiesas sprieduma pamata, nošāva 17 gadu veco Jāni Rumāni, bet viņa 16 gadu vecajam brālim Aleksandram piesprieda 12 gadus cietuma. Apcietināti bija abi mani brālēni Kristaps un Ģederts Eliasi. Kristapam 1907. gadā piesprieda mūža izsūtīšanu uz Sibīriju, un viņu nometināja kaut kur tālu Irkutskas guberņā. Kad pirms izsūtīšanas Kristapa māte Līne gāja ar viņu pēdējo reizi satikties, viņa paņēma mani līdz uz Rīgas Centrālcietumu. Es dabūju caur dubultiem sietiem redzēt savu brālēnu. Toreiz nezināju, ka 27 gadus vēlāk, es pats, Latvijas neatkarības laikā, būšu ieslodzīts šinī cietumā un, satikšanās laikā, runāšu ar savu dzīves biedreni caur šiem pašiem dubultajiem sietiem.

Sevišķi smagi pārdzīvojām Cīriches laika paziņas, Ferdinanda Grīniņa nāvi. Viņš bija viens no visslavenākajiem kaujiniekiem un Tukuma sacelšanās vadītājs. Grīniņš bija bagāta Ventspils vilnas fabrikanta dēls, bet aiz ideālas pārliecības pievienojās LSDSP, un revolūcijas cīņās uzņēmās visbīstamākos uzdevumus. Viņu apcietināja 1906. gada rudenī, nežēlīgi spīdzināja Rīgas slepenpolicijā. Tiesā viņam piesprieda katorgas sodu, bet, pārvedot uz Koknesi, Grīniņu "bēgot" nošāva 1906. gada 27. decembrī. Viņu apglabāja Aizkraukles kapos. Man bija liels gandarijums, kad 13 gadus vēlāk, Latvijas demokrātijas laikā, atklājot šim leģendārajam varonim pieminekli, varēju kapos būt klāt ar strādnieku sargu [SSS] goda sardzi. Tā kaut kas no šī piektdgadnieka cīņas tradīcijām pārgāja uz to latviešu jaunatnes organizāciju, kas joprojām sargāja jauno brīvību pret varmācīgajiem uzbrukumiem neatkarības gados.

Cara patvaldības represijas atbalsojās manā bērna dvēselē. Tās radīja naidu uz mūžu pret asiņaino patvaldību, un manī nobrieda apņēmība izauzt lielam, lai varētu piebiedroties to cīnītāju pulkam, par kuriem latviešu strādnieku vispopulārākajā dziesmā teikts:

Jums. kritušiem, lai mūžam slava.

Mēs. dzīvie, ejam atriebt jūs!

Šādos briesmu un draudu apstākļos mani vecāki strādāja nelegālās partijas vadībā un rediģēja "Cīņu", kuŗai tolaik, protams, nebija nekā kopīga ar tagadējo komunistiskās varmācības paudēju. Viņi abi bija pārliecības cilvēki, kas, nākdami no turīgu Zemgales lauksaimnieku dzimtām, bija stājušies strādnieku kustības priekšgalā. Varbūt manu tēvu var labi raksturot ar viņa jaunības drauga, vēlākā neatkarīgās Latvijas konservatīvā izglītības ministra un profesora Aleksandra Dauges [1868-1937] teiktajiem vārdiem, savās atmiņās 1928. gadā : "Ar biedriem, bez Veidenbauma, visintīmāk sagājos un vislabāk saprātos ar mediķi Paulu Kalniņu, ar kuŗu visu laiku mani saistīja patiesa, silta draudzība. Kalniņš no visiem maniem biedriem bija tas. kuŗš. reiz pieņēmis šo jauno sociālisma mācību, tai nodevās ar tādu nesatricināmu ticību, kuŗā nebija vairs vietas ne mazākām šaubām, kuŗa vairs necieta ne mazākās kritikas. Es nekad vairs savā mūžā neesmu sastapis cilvēku, kuŗa sirds un prāts būtu bijis brīvs no katra konflikta pēc tam, kad viņš reiz vienai domai pilnīgi nodevies. Viņam sociālisms bija patiesa sirdslieta".

Esmu tēvam pateicīgs, ka daļu no savas nesatricināmas pārliecības viņam izdevās bērībā un jaunībā iepotēt arī manā sirdī. Kā cilvēks tēvs bija stingrs, dažkārt pat bargs, un man vienu otru reizi nācās saņemt rājienus un sodus. Tanīs laikos, par kuŗiem šeit stāstu, viņš bija 34 - 37 gadu vecs, garš un stalts vīrs ar mazu smailu bārdziņu. Viņa raksturs bija diezgan straujš, un tāpēc pārrunās, ar tā laika lieliniekiem, viņš mēdza būt

ass un skarbs. Atceros, ka tādās reizes bieži risinājās strīdi, un tēva balss skanēja cauri visam dzīvoklim. Viņš bija labs konspirators, kas prata izsargāties no slepenpolicijas sekošanas. Mājās viņam bija galds ar dubultam malām un noņemamu galda plāksni. Tur viņš glabāja nelegālo saraksti un literatūru. Šis galds pārdzīvoja visus režīmus Latvija, un tēvs to lietoja arī vēlāk Ulmaņa un vācu okupācijas laikos. Likteņa ironija: galdu izgatavoja kāds partijas biedrs, galdnieks, kas ilgus gadus bija redzams maziņš, bet vēlāk neatkarības laikā bija viens no komunistu vadošiem nelegālistiem [Zandreiters].

Māte bija jautra, skaļa, runīga un mīļēja dziedāt, bet reizē bija arī iedomīga un diezgan nesavaldīga, kad dusmojās. Liekas, ka daži personīgi konflikti, kas viņai bija ilgākus gadus, piemēram ar Miķeli Valteru, bija pa daļai radušies šādā sakarībā.

PAZĪSTAMIE NELEGĀLISTI

Vecāku nelegālais darbs prasīja tikties ar citiem nelegālistiem, piedalīties Centrālkomitejas sēdēs, dažreiz uzstāties partijas konferences. Tāpēc pie mums bieži ieradās pārējie locekļi, un šad tad vecāki brauca uz Rīgu kārtot partijas lietas. Arī man nācās dažkārt ar sīkiem darbiem piepalīdzēt. Vēdu nelegālistus pa klusākām Majoru ielām uz ziemā un rudens mēnešos kluso Edinburgas 2. [tagadējo Dzintaru] staciju.

Gadījās arī citādas lietas. Reiz ar vilcienu, kas pienāca pēc pusnakts, tēvs bija atgriezies no Rīgas un novērojis, ka viņam steidzas pakal gorodovojs [policijas kārtībnieks]. Domādams, ka tas viņu grib aizturēt, tēvs tumsā bija manuskriptus un citus nelegālus dokumentus pārsviedis pāri sētai kādas ziemā neapdzīvotās vasarnīcas dārzā. Taču policists, tēvu panācis, tūdaļ atvainojies, teikdams: "Tas jau mūsu dakteris, bet tumsā es domāju, ka kāds šaubīgs svešinieks." Rīta agrumā mani sūtīja uz svešo vasarnīcas dārzu, lai salasītu tur iesviestos papīrus. Kāpu pāri sētai, un pēc laika atgriezos ar vērtīgo mantu.

Kādu citu reizi nācās partijai pakalpot Jelgavā, kurp biju aizbraucis ar savu māsiņu Maiju Eliasi, lai kādas nedēļas vasarā pavadītu "Zilēnos". Labi atceros, ka tas bija 1907. gada jūnijā, dienu pēc otrās Valsts Domes padzišanas, kas toreiz satrauca visu prātus. Bijām apmetušies uz kādām stundām Jelgavā, Katoļu ielā, pie kādas radnieces. Maijai, toreiz aktīvai partijas darbiniecei, bija kas kārtojams ar nelegālo Jelgavas organizāciju. Pilsētā tikko bija notikušas kratīšanas un apcietināšanas, kāpēc nezināja, pie kā drīkst griezties, lai neiekristu policijas slazdos. Maija un daži citi, kuru starpā bija arī vēlākais Latvijas bankas direktors Ernests Ozoliņš, nosprieda izmantot mani, kā "nevainīgu" zēnu, un aizsūtīja uz kādu pārtikas veikalu, kur veikalvedis bija partijas sakarnieks. Kad ierados veikalā, palūdzu veikalvedi panākt tuvāk, pateicu viņam paroli un prasīju, kas noticis. Veikalvedis bija gauži pārsteigts, redzot astoņgadīgu ziņnesi, bet parole bija pareiza, un viņš īsos vārdos pateica, kuŗa adrese bija droša. Šis uzdevums man toreiz šķita tik svarīgs, ka to skaidri atceros vēl šodien.

Pāris gadus vēlāk, 1909. gada ziemā, atkal pienāca nopietns brīdis, kur man bērna gados nācās rīkoties. Vecāki bija brīdināti, ka Rīgā notikušas apcietināšanas un briesmas draud arī viņiem. Viņi abi ar pēcpusdienas vilcienu aizbrauca uz Rīgu, lai tur pie paziņām dažas dienas nogaidītu, kas notiks. Pirms aizbraukšanas tēvs man iedeva prāvu vīstokli ar nelegāliem papīriem un literatūru. To man vakarā, tumsā, bija jāaiznes un jānoglabā jūrmalā zem peldētavas steķa kokiem. Līdzī man nāca mūsu ģimenes toreizējais draugs Jūlijs Daniševskis, kas kādu laiku mierīgi dzīvoja Majoros pie savas sievas vecākiem. Kad biju dokumentus noglabājis, nācām abi atpakaļ, un pirms šķiršanās Daniševskis man domīgi teica: "Kas ar Tevi, Brūno, notiks, ja Tavus vecākus apcietinās? Kur Tu paliksi?" Par to nebiju domājis, un tas man kā desmitgadīgam vēl neradīja raizes.

Laimīgā kārtā, kā dažu labu reizi, žandarmērija nebija nākuši maniem vecākiem uz

pēdām, un viņi pēc kādām dienām atkal atgriezās.

Šinīs gados man nācās vērot virkni politisku darbinieku, ar kuriem mani vecāki visbiežāk satikās.

Tur bija iemīļotais kaujinieku vadonis Jēkabs Dubelšteins [1883-1907], kas bija veicis daudzus pārdrošus darbus, to skaitā uzbrukumu Rīgas slepenpolicijai. 1907. gadā viņš bija pārslēdzies uz politisku darbu un strādāja par partijas lauku propagandistu Jelgavas un Tukuma apkārtnē. Reizi nedēļa viņš braukdams no Tukuma uz Rīgu, mēdza izkāpt pie mums Majoros. Tad nu gāja jautri. Šis dzīves priecīgais vīrs stāstīja savus piedzīvojumus uz laukiem un arvien atrada laiku aprunāties ar mani. Taču kādu nedēļu Jēpis vairs neieradās. 1907. gada augustā viņš bija apcietināts Jelgavā un nežēlīgi spīdzināts Rīgas slepenpolicijā. Jēpi nošāva 24 gadu vecumā Rīgā, 1907. gada 24. septembrī, smilšu kalnos pie Centrālcietuma.

Pastāvīgs viesis bija Centrālkomitejas loceklis. Kristaps Šulcs [1877-1927], mans tēvocis un vecs jaunstrāvnieks. Viņš toreiz bija zvērināts mazinieks, kas mēdza runāt ar skarbu ironiju par Ļeņinu un lieliniekiem. Atceros, ka atgriezies no Krievijas SDSP un LSD kongresiem Londonā 1907. gada , viņš stāstīja, ka Ļeņins izskatoties pēc "īsta kāpostu krieva". Šulcam bija ilgi nelegāla darba piedzīvojumi un žandarmērijai viņu neizdevās notvert. Kad Šulcs vairs nevarēja turēties, viņš 1908. gadā aizbrauca uz Baku, tagadēja Azerbaidžāna. "Atkrita" atkal viens sirsniņš cilvēks.

Tad vairākus gadus mūsu vidē ienāca Centrālkomitejas sekretārs Jānis Sīlis jeb "Krauklis", kā viņu toreiz sauca. Melniem matiem, patīkamu seju, jautru garu, viņš klusajā jūrmalas dzīvoklī ienesa dzīvību. Sīlim bija laba balss, un atceros, ka viņš bieži lika tai atskanēt Majoru pludmalē. Arī Sīlis bija mazinieks. Neatkarības gados viņš aizgāja no politiskas darbības un pēc Otrā pasaules kara mira Kanādā.

Biežs viesis bija Jūlijs Daniševskis [1884-1938]. Viņš manus vecākus pazina jau no Kurzemes grupas laikiem, kad viņš Jelgava apmeklēja reālskolu. Viņš bija izcils runātājs, veikls žurnālists, partijas Centrālkomitejas loceklis un vairākus gadus tas pārstāvis Krievijas SDSP Centrālkomiteja Pēterpilī. Daniševskis no 1907. līdz 1909. gadam bija centrists, t. i. gāja vidus ceļu starp lieliniekiem un maziniekiem. 1909. gadā viņš aizbrauca studēt uz Maskavas komercinstitūtu. "Jūlis", ka mēs viņu saucam, bija ļoti izskatīgs un pašapzinīgs vīrs, jautrības cienītājs, stipri iecienīts starp studentēm, Draudzība ar viņu mums toreiz bija liela: savu dēlu [tagad ASV] viņš nosauca mana vārda.

Vienu vienīgu reizi sava mūža sastapu Jāni Ozolu, LSDSP izcilo organizatoru un Rīgas deputātu otrā Krievijas Valsts Domē. Pēc Domes padzišanas 1907. gada vasarā. Ozols kādu laiku bēguļoja, bet tad ieradās Rīga, lai plašā sapulcē Priedaines mežā sniegtu saviem vēlētājiem pārskatu. Pēc sapulces viņu atveda pie mums uz Majoriem, un tur tad arī man bija atļauts spiest roku daudzīnātajam valsts domniekam. Pēc tam viņš slepus devās emigrācijā uz ASV.

Laiks ritēja strauji uz priekšu, un man bija jāsatavojas, lai iestātos ģimnāzija. Jūrmala tādas skolas no sākuma nebija, un braukāšana uz skolu Rīga bija tāla un apgrūtināja. Tāpēc mani mācīja mājās; iemācījos krievu valodu, bet vācu jau pratu no Šveices laikiem. Tad pēkšņi 1909. gada rudenī nāca zināms, ka Dubultos tiek atklāta privāta ģimnāzija. To vadīšot latviešu mācītājs un rakstnieks Ludis Bērziņš. Nu nācās vēl steidzīgi gatavoties iestājas pārbaudījumiem, pie tam mēģināju tikt ģimnāzijas 2. klasē. Viss jau bija puslīdz iemācīts, kad tēvs pēdējā dienā teica: "Nu, kaut kas Tev laikam būs jāzina arī ticības mācībā!" Viņš ieteica pēdēji vakarā pirms pārbaudījumiem pārlasīt baušļus, jo ko tad citu man varētu prasīt. Tā bija ateistu ģimenē sveša lieta, bet kaut ko jau toreiz izlasīju arī.

Nākamā dienā, kad visos priekšmetos biju pārbaudījumus laimīgi izturējis, pats direktors L. Bērziņš šo to uzprasīja par baušļiem un pateica, ka labi vien esot. Tikai 35 gadus vēlāk, kad atkal satiku savu veco direktoru 1944. gada pavasarī pie izdevēja Mantnieka, noskaidrojās, ka tik labi toreiz ar baušļiem nebija veicies. Mantnieks mani pieveda pie profesora L. Bērziņa un jautāja, vai viņš atceroties savu agrāko skolnieku? "Kā nē", atbildēja Bērziņš, "es vēl labi atceros, ka iestājeksāmenā jautāju Kalniņam, cik baušļu viņš zina, un Kalniņš atbildēja, ka zinot vienpadsmit baušļus. Es jau nu būtu bijis apmierināts arī ar mazāku skaitu, bet labi jau vien bija", rezignēti noteica vecais teologs ar apbrīnojamo atmiņu.

Ar iestāšanos Dubultu ģimnāzijā beidzās mana nemierīgā bērnība.